

OBRAZNÉ BARVY

Rudolf Steiner

** Objektivnost a subjektivnost barev * Prožívání barev * Zelená ve vztahu k červené, inkarnátu a modré * Bílá a světlo, černá a duch * Koloběh obrazných barev*

Barvami, o nichž chceme v těchto třech dnech mluvit, se zabývá fyzik (o této stránce barev však tentokrát mluvit nechceme)⁴, ale zabývá se jimi také - nebo by se jimi alespoň zabývat měl - psycholog, duševní badatel; a především se jimi musí zabývat umělec, malíř.

Když se poohlédneme po názorech na svět barev, které se až do současnosti vytvořily, musíme konstatovat, že sice duševnímu badateli je přiznáváno právo říci to či ono o subjektivních zážitcích s barvami, že to však nemůže mít vlastně žádný význam pro poznání objektivní povahy barev. Takové poznání prý přísluší jen fyzikovi. A umění už vůbec není přiznáváno právo, aby v objektivním smyslu něco rozhodlo o podstatě barev a barevnosti. Lidé jsou dnes zkrátka velmi, velmi vzdáleni tomu, co měl Goethe na mysli svým často citovaným výrokem: *Komu počne příroda odhalovat své skryté tajemství, ten pocítí neodolatelnou touhu po jejím nejdůstojnějším vykladači, po umění.*

Člověk, jemuž je umělecký živel skutečně vlastní tak jako Goethovi, nemůže být ani na okamžik na pochybách, že to, co může umělec říci o barvách, musí plně souviset s podstatou barevnosti. Barevnost bývá v obvyklém triviálním životě pojednávána podle povrchu předmětů, jež se nám jeví jako barevné, podle dojmů, které máme v přírodě z barevnosti. Člověk pak dospěje k tomu, že získá barvu v určitém smyslu, abych tak řekl, v její fluktuaci na základě známého pokusu s prismaticem, a dosáhne, nebo se snaží kdejakým jiným způsobem dosáhnout nějakých poznatků ze světa barev. Vždycky však přitom vlastně přihlíží k tomu, že má barevnost posuzovat nejprve podle subjektivního dojmu. Víte, že ve fyzice bylo dlouho zvykem (ale mohli bychom též říci zlozvykem) říkat: To, co vnímáme jako barevný svět, existuje vlastně jen pro naše smysly, zatímco venku ve světě nepředstavuje objektivní barva nic jiného než jistý vlnový pohyb nejjemnější látky, které se říká éter.

Kdo si však chce pod definicemi, pod vysvětleními, která jsou takto podávána, také něco představit, tomu nijak nepomůže takové pojetí, že to, co zná jako barevný dojem, co v podobě barevného dojmu má jako svůj prožitek, má mít něco do činění s nějakým pohybujícím se éterem. Pokud se však hovoří o barvě, o kvalitě barvy, bývá tím vždy míněn jen subjektivní dojem, a hledá se něco, co by bylo objektivní. Pak se ale člověk od barvy úplně vzdaluje. Ve všech těch éterných vibracích, které tu jsou vymyšleny (a ony jsou ve skutečnosti opravdu vymyšleny), už totiž není samozřejmě nic z toho, čím je náš barevný svět. A právě chceme-li vstoupit do objektivní povahy barev, musíme se snažit držet se právě světa barev. Musíme se snažit svět barevnosti neopustit. Pak můžeme doufat, že pronikneme do toho, co je vlastně podstatou barvy.

Pokusme se nyní ponořit do toho, co nám z celého širého, různorodého světa může být dáno prostřednictvím barvy. A protože chceme proniknout do podstaty barevnosti, musíme (protože u barvy něco pociťujeme) celou úvahu, dá se říci, pozvednout do našeho pociťování. Musíme se pokusit zeptat se našeho pociťování na to, co žije v okolním světě jako něco barevného. A nejlepší bude postupovat tak, že budeme nejprve v jistém smyslu myšlenkově experimentovat, abychom neměli jen dané děje, které bývají obecně obtížně analyzovatelné a které se nám neukazují tak eklatantně, tak radikálně, abychom hned přišli na to podstatné.

Předpokládejte, že bych se pokusil namalovat před vás na plochu něco zeleného, tedy že bych tu plochu pokryl zelenou barvou. Nuže, když to učiním, bude se nějaká plocha jevit nějakým způsobem pokrytá zelenou barvou. Prosim, abyste pominuli to, čeho zde není možné dosáhnout - člověk obvykle nemaluje zelenou na černou. Chci vám to zde však předvést jen schematicky. [Přednášející kreslí.]

Jestliže se prostě necháme tou barvou pocitově podnítit, můžeme na zelené jako takové prožít něco, co vůbec nepotřebujeme dále definovat. A nikdo teď nebude pochybovat o tom, že totéž, co můžeme prožít na takovéto zelené, musíme přirozeně prožít i tehdy, když se podíváme na zelenou rostlinnou pokrývku země.

To, co prožijeme na čiré zelené barvě, prožijeme i u rostlinné pokrývky země v důsledku toho, že tato rostlinná pokrývka je prostě zelená. Musíme pominout všechno ostatní, co nám tato rostlinná pokrývka jinak nabízí, a budeme si všimnout jen oné zeleně. Předpokládejme nyní, že si tuto zeleň promítnu před svůj duševní zrak.

Když teď do této zelené něco namaluji, mohu to udělat nejrůznějšími barvami. Podívejme se nyní na tři barvy.

Mám zde tedy jednu zelenou, tady druhou a tady třetí. Představte si nyní, že tady do té první zelené namaluji něco červeného; ve druhém případě namaluji do zelené něco na způsob barvy broskvového květu (já ji ovšem nemám, ale dejme tomu, že bych ji měl), a za třetí do toho namaluji něco modrého. Musíte nyní přiznat, že čistě pocitově se tím, co jsem tu udělal, událo v těchto třech případech něco zcela rozdílného, a že tu je určitý pocitový obsah, když tady v té zelené reprodukuji tuto červenou formu, nebo ať je to co chce, anebo když v té zelené reprodukuji formu barvy broskvového květu, anebo když v ní reprodukuji dokonce modrou formu. Nyní se jedná o to, abychom nějakým způsobem vyjádřili pocitový obsah, který se nám zde objevuje před duševním zrakem.

Chceme-li něco takového vyjádřit, musíme se pokusit nějak to opsat; s abstraktními definicemi toho totiž můžeme dosáhnout samozřejmě jen velmi, velmi málo. Nuže, abychom se dostali k opisu, pokusme se prostě něco si do toho, co jsme si tady předmalovali, vefantazírovat. Předpokládejme, že bych v prvním případě skutečně býval chtěl podnítit pocit zelené rostlinné pokrývky, a nakreslím sem červené lidi. Jestli jim teď udělám červený obličej a udělám je červené co do barvy kůže, nebo je červeně oblečů, to je úplně jedno. Sem [do první zelené] namaluji červené lidi, sem do druhé zelené namaluji lidi barvy broskvového květu (což by přibližně odpovídalo lidskému in- karnátu) a sem [do třetí zelené] namaluji modré lidi. Čili nedělám to teď, abych něco napodoboval podle přírody, ale jen proto, abych se mohl podívat na pocitový komplex toho, oč se zde vlastně jedná.

Představte si, že by se vám naskytl tento pohled: po zelené louce by šli červení lidé; nebo: po zelené louce by šli lidé barvy broskvového květu; anebo: po zelené louce by šli dokonce modří lidé - ve všech třech případech naprosto rozdílný pocitový komplex! Uvidíte-li první případ, řeknete si: Tihle červení lidé, které tady v té zeleni vidím, tady na té zelené louce, mi celou tu zelenou louku oživují. Louka je ještě zelenější díky tomu, že po ní jdou ti červení lidé. Díky tomu, že v ní jdou červení lidé, je ta zeleň ještě sytější, ještě živější. A já dostanu vztek, když se podívám na tyhle lidi, tak jak tu jsou jako červení lidé. Vždyť je to nesmysl, řeknu si, vždyť to vůbec není možné. Vlastně bych ty červené lidi musel namalovat jako blesky; museli by se pohybovat. Nepohybující se červení lidé na zelené louce totiž ve svém klidu rozčilují; oni se totiž pohybují už jen svou červenou barvou; oni na té louce způsobují něco, co vlastně není možné zachytit v klidu. Nuže, musím se tedy dostat do zcela určitých pocitových komplexů, pokud vůbec chci uskutečnit takovou představu.

Toto [u druhé zelené] jde docela dobře. Lidé, kteří mají barvu broskvového květu jako tito lidé, tu mohou stát [bez pohybu]; a když tu budou stát celé hodiny, tak mi to nijak nebude vadit. Takže ve svém pocitu zjišťuji: Tito lidé barvy broskvového květu nemají vlastně žádný zvláštní vztah k louce, oni tu louku nepod- něcují, nedělají ji zelenější než je, jsou vůči louce zcela neutrální. Mohou stát, kde chtějí, na té louce mi nevadí. Všude se k tomu hodí; nemají k louce žádný vnitřní vztah.

Přeju k třetímu případu: podívám se na modré lidi na zelené louce. Toto [modrá], není-liž pravda, se dokonce ani neudrží; to se vůbec neudrží. Tato modrá barva těch lidí na zelené louce mi totiž celou tu zelenou louku utlumí. Louka je ve své zelenosti ochromena. Ona ani nezůstane zelená. Jen si to zkuste a v opravdové fantazii si představte modré lidi, jak chodí po zelené louce, nebo vůbec nějaké modré bytosti, mohou to být i modří duchové, co se tu procházejí - jen si to zkuste: ta louka přestává být zelenou, bere na sebe sama něco z té modři, stává se sama namodralou, přestává být zelenou. A když se tady ti modří lidé budou dlouho zdržovat v té zeleni, tak už si to vůbec nedovedu ani představit. Budu mít potom takovou představu: tam někde musí být propast a ti modří lidé mi tu louku berou, nesou ji pryč a házejí ji do té propasti. Jde to tak těžko, že to tak vůbec nemůže zůstat; zelená louka totiž vůbec nemůže zůstat, stojí-li tu modří lidé: oni ji berou s sebou, odvádějí ji pryč.

Vidíte, to je prožitek barev. Tohoto prožitku musíme být schopni, jinak z toho, čím vůbec je svět barev, nic neuděláme. Chceme-li poznat to, co své nejkrásnější, nej významnější použití prožívá ve fantazii, pak musíme být schopni v oblasti fantazie prostě experimentovat. Musíme si dokázat položit otázku: Co se stane se zelenou loukou, když po ní budou chodit červení lidé? - Louka bude ještě zelenější, bude náhle ve své zelenosti zcela reálná. Zelená barva začne doslova žhnout. Červení lidé způsobí okolo sebe v té zeleni takový život, že si je nemohu představovat v klidu; oni vlastně musí pobíhat. A kdybych ten obraz skutečně namaloval, tak bych nemohl červeně malovat nehybné lidi, kteří stojí, ale musel bych je namalovat tak, že... [mezera v textu]. Pohybují se jako v reji. Rej červených lidí, ten by se na zelené louce dal namalovat. Zato lidé, kteří nejsou oblečeni červeně, kteří by se zcela oděli do inkarnátu, by na zelené louce mohli stát celou věčnost. Jsou totiž vůči zelené naprosto neutrální, zelené louce jsou naprosto lhostejní; ona zůstane taková, jaká je. Nezmění se ani o ten nejnepatrnější odstín. Avšak modří lidé mi utečou

i s loukou, neboť celá louka ztratí kvůli modrým lidem svou zelenost.

Musíme samozřejmě mluvit pomocí srovnávání, mluvíme-li o barevných prožitcích. O barevných prožitcích nemůžeme mluvit jako šosáci; to bychom se k barevnému prožitku nedostali. Musíme mluvit pomocí srovnávání. On ale koneckonců i obyčejný sosák, není-liž pravda, mluví pomocí srovnávání, když říká, že jedna kulečnicková koule strčí do druhé. - Jeleni strkají, volí a buvoli ve skutečnosti strkají, avšak kulečnickové koule ve skutečnosti nestrkají. Přesto se ve fyzice mluví o „strkání“, protože se všude hledají analogické opory, chce-li vůbec člověk začít mluvit.

Nuže, to nám takřkajíc dává možnost vidět něco ve světě barvy jako takové. Je v něm něco, co budeme muset vyhledat jako podstatu barvy.

Vezměme si nyní jednu naprosto charakteristickou barvu (už jsme se jí zde zabývali), vezměme si barvu, s níž se v létě v našem okolí setkáváme jako s tou nejpůvabnější: vezměme si barvu zelenou. S touto barvou se setkáváme u rostliny. Máme obvykle ve zvyku dívat se na tuto rostlinnou zeleň jako na osobitost rostliny. Není-liž pravda: něco natolik spojeného s podstatou nějaké věci jako zelenou barvu s rostlinou vlastně jinde nepociťujeme. Nepociťujeme žádnou nezbytnost, že by jistá zvířata, která jsou zelená, mohla také být skutečně jen zelená; vždycky máme takovou podvědomou myšlenku, že by mohla být i jiná než zelená. Avšak u rostliny máme představu, že zelená k ní patří, že zelená je pro ni něčím osobitým. Pokusme se právě u rostliny proniknout do objektivní podstaty barvy, zatímco jinak se hledá jen její subjektivní povaha.

Co je rostlina, která nám jaksi svým životem ukazuje, co to je zelená barva? Nuže, vy víte, že z duchovně-vědeckého hlediska existuje vlastně rostlina díky tomu, že vedle svého fyzického těla má tělo éterné. Toto éterné tělo je tím, co vlastně v rostlině žije. Avšak toto éterné tělo není zelené. Podstata, která dělá rostlinu zelenou, je opravdu založena ve fyzickém těle rostliny, takže zeleň je sice rostlině pravlastní, přesto to však nemůže být onou vlastní prapodstatou rostliny. Vlastní prapodstata rostliny totiž spočívá v éterném těle; a kdyby rostlina éterné tělo neměla, byla by nerostem. Ve své nerostné části se vůči nám rostlina projevuje svou zelení. Éterné tělo je zbarveno zcela jinak. Vůči nám se však éterné tělo projevuje nerostnou zelení rostliny. Budeme-li rostlinu pozorovat s ohledem na její éterné tělo, budeme-li ji pozorovat s ohledem na éterné tělo v její zelenosti, inu, pak musíme říci, že postavíme-li na jednu stranu vlastní podstatu rostliny, tedy její éter, a na druhou stranu (pokud to abstraktně oddělíme) její zelenost, pak tomu bude skutečně tak (pokud tu zelenost z rostliny vyjmeme), jako bychom dělali pouhý obraz něčeho. V tom, co jsem tady jako zeleň vytáhl z éteru, mám vlastně jen obraz rostliny, a tento obraz je - to je osobitostí rostliny - nutně zelený. Nuže, získám tedy vlastně zelenost v obraze rostliny. A když rostlině přisuzuji zelenou barvu jako něco zcela podstatného, musím obrazu rostliny připsat tuto zelenost, a v zelenosti musím hledat osobitou povahu rostlinného obrazu.

Vidíte, tady jsme se dostali k něčemu velmi podstatnému. Nikdo se nezmýlí, když někde na nějakém starém zámku uvidí rodovou galerii (prozatím ji teď ještě můžete vidět) a řekne: To jsou jen *obrazy* předků, nejsou to skuteční předkové. - Předkové samotní tam zpravidla nestávají, není-liž pravda; jsou to jen obrazy předků. Avšak i když vidíme zeleň rostliny, tak nemáme podstatu rostliny, stejně jako v obrazech předků nemáme předky. V zeleni, která se tu před námi objevuje, máme jen obraz rostliny. A nyní si uvědomte, že zelenost je právě pro rostlinu osobitá, že právě rostlina je ze všech bytostí vlastní bytostí života. Není-liž pravda: zvíře má duši, člověk má ducha a duši. Nerosty život nemají. Rostlina je bytost, která je charakteristická právě tím, že má život. Zvířata mají navíc duši. Nerosty duši dosud nemají. Člověk má navíc ducha. Ani o člověku, ani o zvířeti, ani o nerostu nemůžeme říci, že jeho podstatou je život; jejich podstatou je prostě něco jiného. U rostliny je podstatou život; zelená barva je obrazem. Takže vlastně zůstávám zcela v oblasti objektivního, řeknu-li:

zelená představuje mrtvý obraz života.

Vidíte, nyní jsem najednou u barvy (budeme postupovat „induktivně“, pokud bychom se chtěli vyjádřit učeně) dostal něco, čím tuto barvu mohu objektivně postavit do světa. Mohu říci (stejně jako mohu říci, dostanu-li fotografii, že je to fotografie pana N.): Mám-li zelenou, pak pro mne tato zelená barva představuje mrtvý obraz života. Nereflektuji nyní pouze subjektivní dojem, nýbrž přicházím na to, že zeleň je mrtvým obrazem života.

Vezměme si tady tuto barvu, barvu broskvových květů. Pro přesnost budu raději hovořit o barvě lidského inkamátu, který samozřejmě není u různých lidí zcela stejný, avšak dostáváme se tu k barvě, kterou mám v podstatě na mysli, když mluvím o barvě broskvového květu... [mezera v textu]. Barva broskvového květu: tedy lidský inkarnát, barva lidské pleti. Pokusme se nyní přijít na podstatu této barvy lidské pleti. Tuto barvu lidské pleti vidíme obvykle jen zvenčí. Podíváme se na člověka, a potom uvidíme tuto barvu lidské pleti zvenčí. Otázkou však je, zda lze dosáhnout také povědomí o této barvě lidské pleti jako poznání zevnitř, podobně jako jsme to udělali u zeleně rostliny. Nuže, lze toho dosáhnout následujícím způsobem:

Když se člověk opravdu správně pokusí představit si, že je vnitřně prostoupený duší, a bude myslet na to, jak toto jeho prostoupení duší přechází do jeho fyzicko-tělesného utváření, tak si může představit, že to, co jej produševňuje, se nějakým způsobem vlévá do jeho utváření. Když se jeho duše vlévá do jeho podoby, tak se ten člověk vyžívá v inkamátu. Co tím je řečeno, to si asi můžete nejlépe představit tak, že se někdy podíváte na lidi, u nichž duševno poněkud ustoupí z kůže, z vnější podoby, tedy lidi, u nichž duševno neprostoupí jejich podobu. Co se pak s těmito lidmi stane? Oni zezelenají! Je v nich život, avšak zezelenají. Budete mluvit o zelených lidech, a tuto zvláštní zelenou, když se duše stáhne, můžete velmi dobře vnímat v pleti. Čím víc však bude člověk přijímat tento zvláštní odstín červenavé barvy, budete u něj moci pozorovat prožívání tohoto odstínu. Jen někdy pozordně temperament, humor u zelených lidí a útěch, kdo mají vskutku svěží inkarnát; pak uvidíte, že se tady duše v tom inkamátu prožívá. To, co tady v inkamátu září navenek, není nic jiného než člověk prožívající se sám v sobě jako duše. A můžeme říci, že to, co tu jako barvu máme před sebou v inkamátu, je obraz duše, skutečně obraz duše. Ale i kdybyste chodili [jakkoli] daleko po světě, [zjistili byste,] že pro to, co se objevuje jako lidský inkarnát, musíme zvolit barvu broskvových květů. Jinak to u vnějších předmětů vlastně nenajdeme. A v malířství toho také můžeme dosáhnout jen pomocí všelijakých triků; to, co se tady objevuje jako lidský inkarnát, je [totiž] obrazem duševna, samo to však, a o tom nelze pochybovat, duševní není. Je to živoucí obraz duše. Duše, která se prožívá, se prožívá v inkamátu. Není to mrtvé, jako zelená rostlina; když totiž člověk stáhne duši, zezelená: pak dospěje až k mrtvému. Avšak v inkamátu mám živé. Nuže:

barva broskvových květů představuje živoucí obraz duše.

Máme tedy obraz v prvním případě a obraz v případě druhém.

Vidíte, že jsem přešel k jiné barvě. Pokoušíme se objektivně zachytit barevnost, nikoli jen zvažovat subjektivní dojem a potom vynalézat nějaké vlnové pohyby atd., které pak mají být objektivní. Vždyť je to, abych tak řekl, nabíledni, že je nesmysl oddělovat lidské prožívání od inkamátu. Je to jiné prožívání v tělesnosti, když je ten inkarnát svěží, než když člověk zezelená. Je to skutečně niterná podstata, která se v barvě uplatňuje.

A nyní si vezmeme to, co jsme zde měli za třetí, tedy modrou; potom si řekneme: modrou barvu nemůžeme najít jako osobitou barvu u takové bytosti, jako je rostlina, pro niž je osobitá zelená; o modré nemůžeme mluvit tak, jako jsme mohli mluvit u inkamátu charakteru broskvových květů u člověka. A u zvířat nenajdeme barvy, které jsou pravlastní zvířatům, tak jako je lidem a rostlinám pravlastní inkarnát a zelenost. U modré tedy nemůžeme postupovat vůči přírodě tímto způsobem. Přesto však budeme pokračovat a podíváme se, zda bychom se v hledání podstaty barvy mohli dostat ještě dále.

Protože nemůžeme jít dál přes modrou, máme možnost přejít ke světlým barvám; abychom se však snáze, rychleji dostali kupředu, vezmeme si právě to, co je nám známo jako bílá. Nemůžeme zatím říci, že nějaké bytosti vnějšího světa je bílá barva vlastní. Mohli bychom se obrátit na říši nerostů, pokusme se však učinit si objektivní představu o bílé jiným způsobem. A tady můžeme říci: když budeme mít před sebou bílou a vystavíme ji světlu, když bílou prostě osvítime, pak budeme mít pocit, že bílá barva má určitou příbuznost se světlem. Zůstane to však zprvu pocitem. Více než pocitem se to ale stane v okamžiku, kdy se budeme řídit sluncem, které se nám jeví zřetelně (přinejmenším směrem k bílé) nuancované a od něhož musíme odvozovat všechno, co je v našem světě osvětlením vycházejícím z přírody. Můžeme říci, že to, co se nám jeví jako slunce, co se ukazuje jako bílé, co však zároveň ukazuje svou vnitřní příbuznost se světlem, má tu osobitost, že se nám to skrže sebe sama nejvíce stejným způsobem jako nějaká vnější barva. Vnější barva se nám jeví u věcí. Ovšem něco takového jako bělost slunce, jež nám reprezentuje světlo, se nám nejvíce bezprostředně u věcí. Později se budeme blíže zabývat oním druhem barvy, kterou můžeme jako bílou označit například u papíru a křídly apod., avšak tady budeme muset odbočit. Prozatím, přistoupíme-li k bílé, musíme říci, že bílá nás vede ke světlu jako takovému. Abychom tento pocit plně rozvinuli, nemusíme dělat nic jiného než si říci, že polárním protějškem bílé je černá.

Ze černá je temnotou, o tom už nepochybuje; bílou tak můžeme velmi snadno ztotožnit se světlostí, se světlem jako takovým. Zkrátka, pokud celou naši úvahu pozvedneme do oblasti pocitování, tak přijdeme na niterný vztah bílé a světla. Touto otázkou se ještě budeme podrobněji zabývat v dalších dnech.

Když teď budeme o světle sami přemýšlet, a nebudeme-li v pokušení řídit se tím Newtonovým bubákem, ale budeme-li věci nezaujatě pozorovat, pak si řekneme: Ano, barvy vidíme. Mezi bílou, která se objevuje jako barva, a světlem musí existovat nějaký zvláštní vztah. Vlastní bílou barvu tedy prozatím vyřadíme. Ale jinak než o ostatních barvách víme o světle jako takovém. Zamyslete se, jestli vlastně vnímáte světlo. Barvy byste vůbec nevnímali, kdyby nebyly v prosvětleném prostoru. Světlo pro vás dělá barvy vnímatelné; nemůžete však říci, že světlo vnímáte stejně jako barvy. Je podstatou světla, že dělá barvy vnímatelnými. Avšak tak jako vidíme červenou, žlutou nebo modrou, světlo nevidíme. Světlo je všude, kde je světlo, avšak světlo nevidíme. Světlo musí být všude fixováno na něco, co máme vidět. Musí být zachyceno, musí být odraženo. Barva je na povrchu věcí, avšak světlo - nemůžeme říci, že někde ulpívá, světlo je něco skrz naskrz fluktuujícího. My sami, když se ráno probudíme a jsme prozářeni a přezářeni světlem, cítíme se ve své vlastní podstatě, cítíme niternou příbuznost světla s naší vlastní podstatou. Ale když se probudíme v noci v hluboké temnotě, cítíme, že vůbec nemůžeme proniknout ke své vlastní podstatě, jsme v sobě dá se říci stažení, avšak v důsledku poměrů je z nás něco, co se samo necítí ve svém živlu. A víme také, že to, co máme ze světla, je to, že přicházíme sami k sobě. To neodporuje skutečnosti, že slepý člověk to nemá. On je k tomu uzpůsoben, a na uzpůsobení záleží. Máme ke světlu vztah, který má naše Já ke světu, přesto však ne týž; nemůžeme totiž říci, že tím, že nás světlo naplňuje, již přicházíme ke svému Já. Nicméně světlo je nezbytné, abychom k tomuto Já přišli, jsme-li bytostmi, které vidí.

O co se zde vlastně jedná? Ve světle, o kterém jsme řekli, že se ukazuje v bílé barvě (jak říkám, s tím vnitřním vztahem se ještě seznámíme), máme to, co nás vlastně produhovňuje, co nás přivádí k našemu vlastnímu duchu. Naše Já, to znamená naše duchovní část, souvisí s tím, že jsme prostoupeni světlem. A když si vezmeme tento pocit (všechno, co žije ve světle a v barvě, musíme zprvu zkrátka pojímat jako pocit), tak si řekneme, že je rozdíl mezi světlem a tím, co žije v Já jako duch. A přesto nám světlo dává něco z našeho vlastního ducha. Světlo nám tímto způsobem dá zažít, že Já se vlastně může vnitřně prožívat ve světle.

Když to všechno shrneme, nemůžeme jinak než říci, že Já je duchovní, musí se však duševně prožívat; Já se duševně prožívá, cítí-li se prostoupeno světlem. A když to teď shrneme do rovnice, pak uvidíte:

bílá neboli světlo představuje duševní obraz ducha.

Je přirozené, že jsem vám tento třetí stupeň musel sestavit ze samého pocitu. Pokuste se však, poté co jsme nyní získali tuto rovnici, do věci víc a víc vmýšlet a uvidíte, že na tom skutečně něco je:

*zelená představuje mrtvý obraz života,
barva broskvových květů představuje živoucí obraz duše,
bílá neboli světlo představuje duševní obraz ducha.*

A nyní pojďme k černé neboli k temnotě. Tady pochopíte, že mohu mluvit o bílé a o tom, co je světlé, o světle v souvislosti se vztahem, který existuje mezi temnotou a černou barvou. Nyní si tedy zkuste něco počít s černou barvou, s temnotou! Můžete si s ní něco počít. Černou barvu lze bezpochyby snadno najít dokonce i v přírodě, jako osobitost, jako bytostnou osobitost něčeho, tak jako je zelená barva bytostnou vlastností rostliny. Stačí se jen podívat na uhlí. A abyste si ještě ve vyšší míře udělali představu, že má černá barva něco společného s uhlím, představte si, že uhlí může být i naprosto světlé a průzračné: pak je to ovšem dým. Černá barva je ovšem pro uhlí tak významná, že kdyby nebylo černé, ale bílé a průzračné, tak by bylo dýmem. Černá je pro uhlí natolik bytostná, že uhlí vlastně za celou svou uhelnou existenci vděčí černé barvě. Uhlí tedy vděčí za temnou, černou uhelnou existenci právě oné černé temnotě, v níž se projevuje. Stejně jako má rostlina svůj obraz nějakým způsobem v zelené, má uhlí svůj obraz v černé.

Ale vpravte se nyní sami do černoty: vše kolem vás je naprosto černé, černočerná tma; v takové černé temnotě nemůže fyzická bytost nic dělat. Z rostliny je vypuzen život, jakmile se z ní stane uhlí. Černá tedy ukazuje, že je životu cizí, že je životu nepřátelská. U uhlí je to vidět; rostlina, když zuhelnatí, totiž zčerná. Nuže, co život? V černé nemá co hledávat. A co duše? Naše duše zhyne, je-li v nás hrůzná černota. Avšak duch vzkvétá, duch může tuto černotu proniknout, duch se v ní dokáže prosadit. Můžeme říci, že v černé - a zkuste si někdy v tomto ohledu prověřit černo-bílé umění, světlo a tmu na ploše (ještě se k tomu vrátíme) - v černé, když na bílou plochu malujete černou, vnášíte vlastně do této bílé plochy ducha. Právě v černé čáře, v černé ploše produhovňujete bílou. Ducha můžete vnést do černé barvy. Avšak to je to jediné, co lze do černé vnést. A tím dostáváte rovnici:

černá představuje duchovní obraz mrtvého.

Dostali jsme nyní pozoruhodný koloběh pro objektivní bytostnost barev. Jestliže si ten koloběh znázorníme, budeme mít v barvě vždycky nějaký obraz. Barva není za žádných okolností ničím reálným, ale je obrazem. A máme tu jednak obraz mrtvého, jednak obraz života, obraz duše a obraz ducha [viz náčrt], Půjdeme-li takto dokola, dostáváme tedy: černou jako obraz mrtvého, zelenou jako obraz života, barvu broskvových květů jako

obraz duše a bílou jako obraz ducha. A pokud k tomu budu chtít přidat přídavné jméno, tedy adjektivum, pak musím vždycky vycházet z toho předchozího: černá je duchovním obrazem mrtvého, zelená je mrtvým obrazem života, barva broskvových květů je živým obrazem duše a bílá je duševním obrazem ducha. V tomto kruhu mám možnost poukázat na určitá základní zabarvení, černou, bílou, zelenou a barvu broskvových květů, kdy to předchází mi vždycky naznačí přídavné jméno u toho následujícího: černá je duchovním obrazem mrtvého; zelená je mrtvým obrazem živého; barva broskvových květů je živým obrazem duše; bílá je duševním obrazem ducha. Vezmu-li tedy přírodní říši: mrtvou říši, živou říši, oduševnělou říši a duchovní říši, pak budu stoupat - stejně jako stoupám od mrtvého k živému, k duševnímu a k duchovnímu - budu stoupat: černá, zelená, broskvový květ, bílá. Vidíte: jako je pravdou, že mohu stoupat od mrtvého přes život k duševnímu a k duchovnímu a k duchovnímu, že tu mám svět, který je kolem mě, tak je pravdou, že tu mám tento svět kolem mě v jejich obrazech, když stoupám: černá, zelená, broskvový květ, bílá. Skutečně, jako je pravda, že Konstantin a Ferdinand a Felix atd. jsou skuteční předkové a já mohu stoupat touto řadou předků, tak je pravda, že mohu jít přes tyto obrazy dále a budu mít obrazy této řady předků. Mám před sebou svět: nerostná, rostlinná, živočišná a duchovní říše, bude-li tedy člověk tím duchovním. Stoupám skutečnými; avšak příroda mi sama dává obrazy těchto skutečností. Příroda se zpodobňuje. Barevný svět není skutečností; barevný svět je už v samotné přírodě obrazem: a obrazem mrtvého je černá, obrazem živého je zelená, obrazem duševního je barva broskvového květu, obrazem ducha je bílá.

To nás přivádí k barvě a její objektivitě. To dnes musíme předeslat, chceme-li jít dále, abychom pronikli do povahy barvy, do její podstaty. Nic totiž nepomůže, řekneme-li, že barva je subjektivní dojem. To je barvě nanejvýš lhostejné. Zelené barvě je nanejvýš lhostejné, jestli půjdeme a budeme na ni hledět; není jí však lhostejné, že když si to, co je živé, dá svou vlastní barvu, když se nezabaví ničím nerostným a neobjeví se v květu barevné atd.; když se živé objeví ve své vlastní barvě, musí se navenek zobrazit zeleně. To je něco, co je objektivní. Jestli na to budeme hledět nebo ne, to je něco zcela subjektivního. Ale že se živé, objeví-li se jako živé, musí objevit zelené, musí se zobrazit zelené, to je něco objektivního. Ba, to je to, co jsem dnes chtěl předeslat... [mezera v textu]. Nuže, zítra budeme mít opět v půl deváté pokračování přednášky o nauce o barvách.

Dornach, 6. května 1921

GA 291